

СТАНОВИЩЕ

по конкурс за получаване на научно звание ‘доцент’, обявен от Института за литература при БАН, по направление 2.1. Филология, по специалността “Българска литература” (Стара българска литература) за нуждите на секция “Стара българска литература”, обявен през септември 2017 г. (ДВ бр. 78 от 29.09.2017)

с единствен кандидат гл. ас. д-р Мая Петрова-Танева

рецензент: проф. дфн Анисава Милтенова, Секция Стара българска литература,
Институт за литература при БАН

По обявения от ИЛ при БАН конкурс единствен кандидат е гл. ас. д-р Мая Петрова-Танева, която работи от 1999 г. в секция “Стара българска литература”. Преди това тя е била докторант в Централноевропейски университет, Будапеща; Факултет за средновековни изследвания (1994–2000), където успешно е защитила дисертация на тема “Бдинският сборник: изследване на българската книга от средновековието (история, типология и анализ на текста)”. Завършила е НГДЕК (1987) и след това специалност “История” в СУ “Св. Климент Охридски” (1992); има специализация по история и теория на културата отново в СУ. Водила е семинарни упражнения по старобългарска литература. Познанията по класически езици и английски език позволяват на М. Петрова-Танева активно да участва в международните и националните проекти на Секцията, като работата ѝ е съсредоточена главно в областта на старобългарските преводи в контекста на византийската и на другите славянски литератури (“Енциклопедия Slavica Sanctorum”, “Репертоар на старобългарската литература и книжнина”, “Супрасълски сборник – старобългарски ръкопис от X век”, проектът за дигитализацията на Бдинския сборник с Катедрата по славистика в Университета в Гент, “Scripta Bulgarica: дигитална библиотека за старобългарска книжнина”).

Представената за рецензиране научна продукция е напълно удовлетворяваща изискванията на конкурса – един хабилитационен труд, 10 студии и 18 статии, отпечатани в научната периодика (изключвам тези, които са във връзка с докторската ѝ дисертация). Научните ѝ интереси обхващат следните проблемни полета: преводната агиография – текстология и литературен анализ, място в културната и в политическата история, преработване и трансформация на агиографските произведения в славянска среда; светителски култове и посветени на тях книжовни паметници; преводи и

разпространение на историческата книжнина на Балканите; средновековните сборници състав и лингво-текстологическа характеристика; географски описания в старобългарската литература и др. По време на докторантурата М. Петрова-Танева е специализирала в Белгия (Льовен и Гент) (1996). Взела е участие редица международни конференции (около 19), изнасяла е лекции и е участвала в организирането на научни форуми в България. Тя е познат и цитиран автор в Европа, като цитиранията на нейни работи са 134.

Централна тема в научното творчество на М. Петрова-Танева са житията на жени-светици (темата продължава нейната докторска дисертация върху съдържанието на Бдинския сборник, съставен главно от такива произведения) – Ефросина Александрийска, Пелагия от Тарс, Теодора Александрийска, Марина Антиохийска, Петка Римска, Таисия и напоследък – комплексното проучване на култа и книжнината, свързана с императрица Теофана (хабилитационен труд). Методиката, с която авторката подхожда към светителските култове е изчерпателна и обхваща всички аспекти на изворите, за да изкристализира в една ясна и добре балансирана картина. Именно на студиите и статиите на М. Петрова-Танева дължим въвеждането в научно обращение на редица факти и явления, ключови за разбирането на същността и функционирането на култувете на жени-светици и книжовния репертоар, свързан с тях. Без да разглеждам изброените изследвания в детайли, ще открия няколко важни качества на финалните обобщения, които представляват съществен принос в медиевистиката. На първо място това е преобръщането на установени тези в науката чрез новооткрити обстоятелства – от датирането на ръкописната книга и нейното археографско описание до ключови характеристики на преводите и тяхното вписване в цялостния книжовен процес. М. Петрова-Танева въз основа на анализ на известния Бдински сборник (№ 408, съхраняван в Университетската библиотека в Гент) показва, че книгата е по-късно копие на оригинала, създаден през 1360 г. за съпругата на Иван Срацимир – мнение, което се прие единодушно от учените. Тя не се спира да оспори утвърдената традиция, когато изследванията ѝ показват, че определено агиографско произведение е превеждано от гръцки сред славяните повторно или повече от два пъти, и се стреми да обясни многобройните преводи. Не на последно място за новостта на проучванията допринася поставянето на творбите в обкръжението на съставите на сборниците. Приносен характер има студията ѝ за появата и възможното обяснение за т.нар. керамични “етикети” (2006), намерени в църквата на чъргубиля Мостич в Преслав и връзката им със запазени наративни текстове (в някои случаи – повече от

един), които се съдържат в календарни сборници. Отличителна черта на научното творчество на М. Петрова-Танева е органичното свързване на филологическия анализ с историята. Ярък пример за това е студията, посветена на Търновския надпис на Иван Асен II и на култа към св. 40 мъченици – разширяването на книжовната им прослава във връзка с цялостната политика на българския владетел и необходимостта от създаването на български пантеон от светци като покровители на царството.

Хабилитационният труд на Мая Петрова е посветен на една тема, която (въпреки, че е позната и обсъждана в научната литература), не е била обект на специално проучване, а изворите не са издадени. Пред нас е един образцов пример на комплексно разглеждане на една историческа личност, създаването на култ към нея във Византия, неговото развитие, преводите сред славяните, пълен анализ и издание на писмените извори, в които той се отразява. Спецификата е, че св. Теофана е реална личност (при това императрица), свързана с византийската история, със силно развит култ в Константинопол, свързан с редица ритуали и празници. Пренасянето на мощите и, съответно, на култа в Търново, безспорно е част от политическата идеология и от цялостната култура на Второто българско царство. Обзорът на научната литература, на култа към светицата и изчерпателният преглед на агиографските произведения за св. Теофана във византийската традиция се правят за първи път. М. Петрова-Танева ги представя концептуално, с задълбочен анализ в критичен план и с актуализирани данни от съвременните проучвания. Добре проличава отличната осведоменост на авторката по отношение на научните коментари, нейната способност да открива динамиката на различните интерпретации. Материалът, представен относно славянската традиция е издирен и разгледан всестранно, още повече, че гръцкият оригинал, към който възхожда славянският превод, не е запазен – т.е. славянската традиция възстановява един изгубен византийски паметник. Презицино са изпълнени критериите за археографско описание на преписите и сравнителен анализ на ръкописите. Текстологическото изследване, допълнено с лингвистични данни, в което се разграничават преводите и редакциите, не само отговаря на изискванията на съвременната филологическа наука, но въвежда в обращение неизвестни научни факти. Значение на откритие има не само славянският превод А, но славянският превод Б, който фактически е нововъведен в науката. Ценни изводи са направени по отношение на материала, използван от патриарх Евтимий за изграждане на творбите му, посветени на св. Теофана. Фактите са дискутирани с научна предпазливост, а крайните изводи са обективни и снабдени със солидна аргументация. Налице е един прецизно

систематизиран труд – приносен и като концепция, и като издание на текстовете. Изследването има безспорна стойност за медиевистиката и показва една ясно осмислена позиция спрямо въпроси, които ще бъдат неотменен обект на внимание през следващите десетилетия.

Израз на интересите на авторката към историческите съчинения са нейните проучвания на Хрониката на Георги Амартол и на сборниците с исторически текстове, област, в която тя също въвежда в обращение неизвестни източници. Не случайно М. Петрова-Танева се насочва и към съчинения, които дават представа за географския хоризонт на българина през XIV и XV в. – географското описание на Константин Костенечки и Словото за светите места от Бденския сборник. Принадлежат ѝ също така сполучливи портрети на водещи учени в медиевистиката (И. Шевченко, Ф. Томсън).

Потенциалът на М. Петрова-Танева като перспективен учен-медиевист не подлежи на съмнение – в своето творчество тя съчетава безупречната филологическа подготовка – знанието на древни езици и способността за лингво-текстологически анализ – с вникването в дълбочина в историческите факти и вписването на изворите в политическата и културната история на Балканите. Напълно убедено предлагам на научното жури да ѝ присъди научно звание ‘доцент’.

Проф. дфн Анисава Милтенова

5.02.2018 г.

София